

УДК 37.01

Олексенко О. О.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті здійснено аналіз експериментальної частини дослідження щодо перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації. Розкрито хід педагогічного експерименту на констатувальному, формуальному й контрольному етапах. Експеримент здійснено за компонентами: ціннісно-мотиваційним, концептуально-гносеологічним, комунікативно-поведінковим. Рівень підготовленості майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності визначено за когнітивним, суб'єктивним, діяльним критеріями в експериментальній і контрольній групах. Висвітлено результати підготовленості майбутніх фахівців на рівні кожного компонента підготовки до міжкультурної комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, майбутні менеджери, зовнішньоекономічна діяльність, експериментальна перевірка, педагогічні умови.

Олексенко Е. А.

Харьковский национальный экономический университет имени Семёна Кузнеця, Харьков

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ К МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье проведён анализ экспериментальной части исследования проверки эффективности педагогических условий подготовки будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности к межкультурной коммуникации. Раскрыт ход педагогического эксперимента на констатирующем, формирующем и контрольном этапах. Эксперимент проведён по компонентам: ценностно-мотивационному, концептуально-гносеологическому, коммуникативно-поведенческому. Уровень подготовленности будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности определён по когнитивному, субъективному, деятельностному критериям в экспериментальной и контрольной группах. Освещены результаты подготовленности будущих специалистов на уровне каждого компонента подготовки к межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, будущие менеджеры, внешнеэкономическая деятельность, экспериментальная проверка, педагогические условия.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Актуальною проблемою сучасної вищої школи є підвищення якості професійної підготовки майбутніх менеджерів до міжкультурної комунікації (МКК). Питання, які знайшли відображення в програмі ЮНЕСКО «Освіта для ХХІ століття», визначають безпосередній зв'язок з важливими теоретичними та практичним завданнями забезпечення якості освіти.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій свідчать про значний інтерес учених до проблеми формування міжкультурної компетентності у фахівців різного профілю (Є. Бистрай, Г. Єлізарова, М. Плеханова, Н. Самойленко та ін.), зокрема майбутніх економістів (К. Козак, Т. Колбіна, О. Резунова, О. Сніговська, А. Токарева та ін). На підґрунті реального стану організації педагогічного процесу для майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) і теоретичних розроблень учених щодо його оптимізації було виявлено низку суперечностей між: об'єктивною потребою українського

суспільства в менеджерах, здатних ефективно працювати в міжкультурному середовищі, та недостатнім рівнем їхньої підготовленості до МКК; необхідністю вдосконалення педагогічного процесу та недостатньою розробленістю способів підготовки майбутніх менеджерів до МКК; потребою майбутніх фахівців в оволодінні вміннями й навичками ведення професійної комунікації в міжкультурній сфері та браком досліджень щодо науково обґрунтованих умов їхньої підготовки. Для розв'язання виявлених суперечностей у роботі [1] розкрито сутність педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів до МКК. Невирішеною залишено проблему їх експериментальної перевірки.

Мета роботи: розкрити результати експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів ЗЕД до МКК.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Для перевірки розробленої гіпотези щодо ефективності педагогічних умов було проведено експеримент, який охоплював констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Констатувальний етап проведено з метою відбору та вирівнювання експериментальної групи (ЕГ) і контрольної групи (КГ), здійснення початкових зрізів, діагностування наявного рівня підготовленості студентів до МКК. Упродовж формувального етапу в процес підготовки майбутніх менеджерів до МКК упроваджено педагогічні умови, які мали сприяти формуванню нових властивостей і якостей студентів. Контрольний етап призначено для аналізу отриманих результатів у групах ЕГ і КГ з метою встановлення ефективності розроблених і впроваджених педагогічних умов.

Експериментальне дослідження здійснено на базі Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця за компонентами: ціннісно-мотиваційним, концептуально-гносеологічним, комунікативно-поведінковим. На підставі проаналізованої наукової літератури було виокремлено критерії підготовленості майбутніх менеджерів до МКК, наявність яких визначено за допомогою певних показників [2]. Розроблений діагностичний інструментарій було спрямовано на дослідження показників підготовленості до МКК.

Рівень підготовленості до МКК за когнітивним критерієм (повнота, оперативність, гнучкість знань) визначено на основі методики І. Подласого та Г. Єльнікової. Індивідуальний коефіцієнт рівня знань, умінь і навичок підраховано за кількістю інформаційно-змістових елементів тексту відповідно до коефіцієнтів репродуктивного, конструктивного й творчого рівнів діяльності [3, 4].

Рівень підготовленості до МКК за суб'єктивним критерієм (мотивація до підготовки з МКК, рефлексивність комунікативної діяльності) визначено за допомогою методики А. Реана «Шкала мотивів професійної діяльності» у авторській інтерпретації, експертного бланку спостережень та анкети-самоспостереження щодо виявлення вмінь бути емпатійним.

Діагностування підготовленості за показниками діяльнісного критерію (комунікативні вміння та здатність до управління міжкультурними конфліктами) здійснено за допомогою методики діагностування самоконтролю в спілкуванні М. Снайдера, методик діагностики рівня комунікативного контролю й комунікативної установки в спілкуванні В. Бойка, методики тестування готовності працювати в умовах іншої культури С. Мясоедова, методики оцінювання способів реагування в конфлікті К. Томаса, методики діагностики агресивності А. Ассінгера, тестування «Самооцінка конфліктності».

Залежно від прояву сукупності виокремлених показників, підготовленість до МКК визначено за чотирма рівнями: низький, задовільний, достатній, високий.

За критерієм χ^2 на рівні значимості $\alpha = 0,05$ було відібрано ЕГ і КГ з однаковими показниками рівнів підготовленості до МКК.

За результатами констатувального етапу експерименту, рівень підготовленості студентів до МКК був переважно задовільним (ЕГ – 53,125 %, КГ – 46,875 %) та низьким (ЕГ – 21,875 %, КГ – 31,25 %), що свідчить про недостатню підготовку майбутніх менеджерів ЗЕД до професійної діяльності.

На формувальному етапі експерименту в групі ЕГ підготовка до МКК відбувалася через реалізацію комплексу педагогічних умов: створення мультикультурального середовища в процесі підготовки майбутніх менеджерів до МКК; адаптивне поетапне управління діяльністю студентів з урахуванням особистісних, професійних, комунікативних якостей майбутніх менеджерів; формування досвіду суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Задля цього на формувальному етапі для групи ЕГ у навчальний процес упроваджено комплекс засобів для спрямування активності студентів на підготовку до МКК у професійній діяльності, набуття вмінь щодо аналізу комунікативних ситуацій: контролю комунікативної поведінки, а також формування культури та техніки мовлення, розвиток здібностей щодо управління міжкультурними конфліктами [5]. У групі КГ заняття проведено за традиційною методикою. Навчальний процес у всіх групах здійснено відповідно до діючої програми для студентів 3-4 курсів ВНЗ немовного профілю.

Згідно з аналізом результатів контрольного етапу експерименту, більшість студентів ЕГ досягли достатнього й високого рівнів підготовленості до МКК (40,63 % і 28,13 % відповідно). Позитивну динаміку виявлено в підвищенні рівня підготовленості до МКК майбутніх менеджерів групи ЕГ за всіма критеріями (табл. 1).

Таблиця 1 – Результати експериментальної перевірки розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів ЗЕД до МКК (приріст у %)

№	Критерії та показники підготовленості до МКК	Низький рівень		Задовільний рівень		Достатній рівень		Високий рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1.	<i>Когнітивний критерій</i>								
а	Повнота знань	-28,13	0	-25	0	+28,13	0	+25	0
б	Оперативність знань	-12,5	0	-25	-6,25	+21,88	+3,13	+21,88	+3,13
в	Гнучкість знань	-18,75	-6,25	-25	+6,25	+25	0	+15,63	0
2.	<i>Суб'єктний критерій</i>								
а	Мотивація до підготовки з МКК	-18,75	-3,13	-18,75	-3,13	+25	+6,25	+12,5	0
б	Рефлексивність комунікативної діяльності	-12,5	-3,13	-28,12	-6,25	+24	+9,38	+15,63	0
3.	<i>Діяльнісний критерій</i>								
а	Комунікативні уміння (культура мовлення, техніка мовлення, опанування професійною лексикою)	-12,5	-3,13	-31,25	-12,5	+25	+12,5	+18,75	+3,13
б	Здатність до управління міжкультурними конфліктами	-12,5	-6,25	-28,13	-9,38	+25	+15,63	+15,63	0
	Підготовленість до МКК								
	Середні значення	-20,11	-4,02	-25,89	-4,46	+25	+6,7	+17,86	+0,89

Результати дослідження дають підстави стверджувати про позитивні зміни в динаміці зростання рівня підготовленості майбутніх менеджерів до МКК у групі ЕГ. Зміни в КГ є несуттєвими. За результатами оцінювання кожного студента груп за трьома критеріями (когнітивним, суб'єктивним, діяльнісним) обчислено рівні підготовленості до МКК груп ЕГ і КГ. Наведемо отримані дані контрольного етапу експерименту в порівнянні з даними констатувального етапу експерименту (табл. 2).

Таблиця 2 – Підготовленість майбутніх менеджерів до МКК (контрольний етап)

Рівень	Низький		Задовільний		Достатній		Високий	
	n	%	n	%	n	%	n	%
ЕГ конст.	7	21,875	17	53,125	7	21,875	1	3,125
ЕГ контр.	2	6,25	9	28,125	13	40,625	8	25
КГ конст.	10	31,25	15	46,875	7	21,875	0	0
КГ контр.	5	15,625	17	53,125	9	28,125	1	3,125

Динаміку підготовленості майбутніх менеджерів до МКК на констатувальному й контрольному етапах проілюстровано на рис. 1.

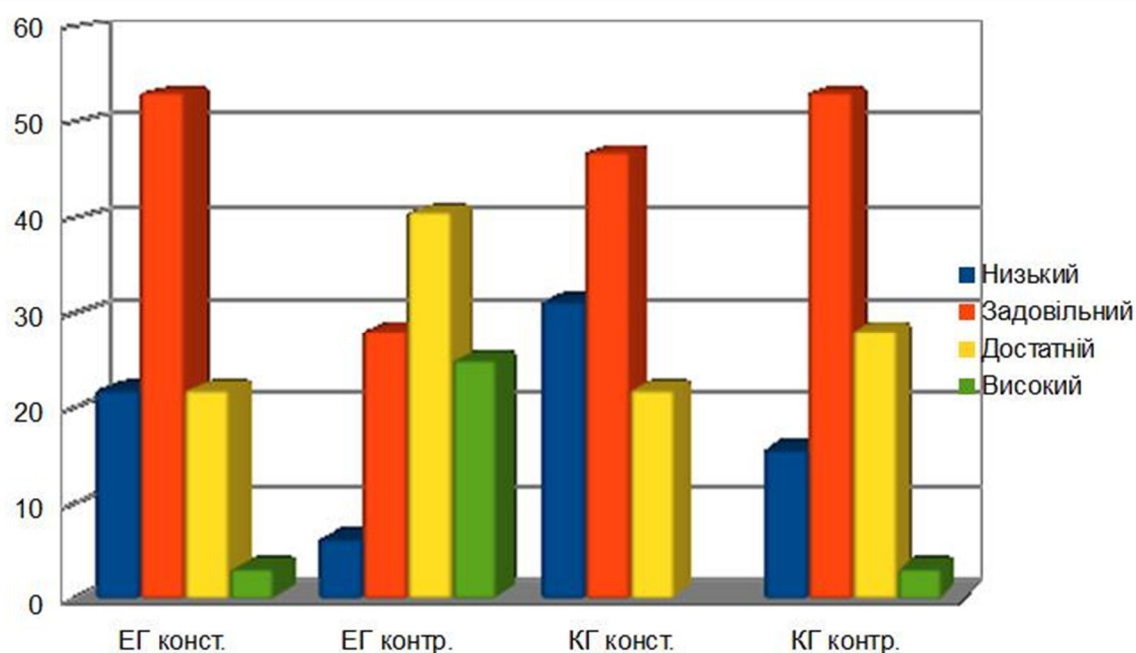

Рисунок 1 – Динаміка підготовленості майбутніх менеджерів ЗЕД до МКК в групах ЕГ і КГ, %

Отже, за даними експерименту більшість студентів ЕГ досягли середнього рівня підготовленості до МКК. Позитивну динаміку показників виявлено в підвищенні рівня підготовленості до МКК за всіма критеріями. Кількість майбутніх менеджерів ЕГ з достатнім рівнем сформованості підготовленості до МКК збільшилась на 18,75 %, у групі КГ збільшення зафіксовано на 6,25 %. Водночас зросла кількість майбутніх менеджерів ЕГ з високим рівнем підготовленості до МКК на 21,875 %, у групі КГ кількість студентів з цього показника збільшилась на 3,125 %. Кількість майбутніх менеджерів групи ЕГ зменшилась щодо задовільного й низького рівня підготовленості до МКК на 25 % і 15,625 % відповідно.

У групі КГ кількість студентів із задовільним рівнем підвищилася на 6,25 %, а з низьким – зменшилася на 15,625 %.

Завдяки впровадженню педагогічних умов майбутні менеджери ЗЕД підвищили якість знань з МКК, рівень комунікативних умінь і здатності до управління міжкультурними конфліктами, а також мотивації до підготовки з МКК і рефлексії.

Для визначення статистичної значимості різниці в змінах підготовленості до МКК студентів груп ЕГ і КГ проведено кількісний аналіз отриманих результатів за критерієм Пірсона χ^2 . Отримано параметри групи ЕГ ($N=32$) після завершення контрольного етапу експерименту: $n_1=2$, $n_2=9$, $n_3=13$, $n_4=8$, КГ ($M = 32$): $m_1=5$, $m_2=17$, $m_3=9$, $m_4=1$. Обчислимо емпіричне значення критерію χ^2 за формулою:

$$\chi^2_{\text{емп.}} = NM \sum_{l=1}^L \frac{\left(\frac{n_l}{N} - \frac{m_l}{M} \right)^2}{n_l + m_l}.$$

Отримано:

$$\chi^2_{\text{емп.}} = 32 \cdot 32 \cdot \left(\frac{\left(\frac{2}{32} - \frac{5}{32} \right)^2}{2+5} + \frac{\left(\frac{9}{32} - \frac{17}{32} \right)^2}{9+17} + \frac{\left(\frac{13}{32} - \frac{9}{32} \right)^2}{13+9} + \frac{\left(\frac{8}{32} - \frac{1}{32} \right)^2}{8+1} \right) = 9,919.$$

Згідно з критичним значенням критерію χ^2 для рівня значимості $\alpha = 0,05$, $L - 1 = 3$ (з трьома ступенями свободи) знайдено, що $\chi^2 = 7,815$. Порівнюємо емпіричне значення критерію 9,919 з критичним значенням критерію:

$$9,919 (\chi^2_{\text{емп.}}) > 7,815 (\chi^2).$$

Тож достовірність різниці характеристик груп ЕГ і КГ після завершення контрольного етапу експерименту складає 95 %. Отже, ефект змін обумовлено впровадженням теоретично обґрунтованих педагогічних умов в експериментальну роботу зі студентами групи ЕГ.

ВИСНОВКИ. Результати кількісного оброблення експериментальної частини дослідження дають підстави констатувати високу ефективність реалізації теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів до МКК.

Перспективою подальших досліджень є перевірка отриманих результатів іншими методами математичної статистики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Oleksenko O. Pedagogical Conditions of Training Future Managers of Foreign Economic Activity for Cross-Cultural Communication / Olena Oleksenko // International Letters of Social and Humanistic Sciences. – Switzerland : SciPress Ltd., 2015. – Vol. 65. – PP. 27–31.

2. Олексенко О.О. Зміст підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації / О. О. Олексенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. – Вип. 124. – С. 189–191.

3. Подласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів : навч. посіб. / І. П. Подласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.

4. Єльнікова Г. В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання / Г. В. Єльнікова. – Х. : ХОІНОПП, 1996. – 60 с.

5. Oleksenko O. Formation of Cross-Cultural Communication Experience of Future Managers / Olena Oleksenko // *World Scientific News*. – Poland : WSN, 2016. – Vol. 40. – P. 108–123.

Oleksenko O.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF PEDAGOGIC CONDITIONS EFFICIENCY OF FUTURE MANAGERS PREPARATION FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION

The article deals with the analysis of the experimental part of the research as for verification of efficiency of pedagogic conditions of future managers of foreign economic activity for cross-cultural communication. The process of the pedagogic experiment at the stages of verification, formation and testing is revealed. The experiment is held due to the components: value- and motivation-oriented, conceptual and gnosiological, communication- and behaviour-centred. The levels of preparation of future managers of foreign economic activity are defined according to the criteria of cognition, subject and activity in the experimental and control groups. The results of preparation of future specialists for cross-cultural communication at the level of each component are revealed.

Key words: cross-cultural communication, future managers, foreign economic activity, experimental verification, pedagogic conditions.

REFERENCES

1. Oleksenko, O. (2015), Pedagogical Conditions of Training Future Managers of Foreign Economic Activity for Cross-Cultural Communication, *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, vol. 65, pp. 27-31.

2. Oleksenko, O.O. (2015), "The Content of preparation of future managers of foreign economic activity for cross-cultural communication", *Visnyk Chernigivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni T.G. Shevchenka*, Iss. 124, pp. 189-191. [in Ukrainian]

3. Podlasy, I.P. (1998), *Diahnostyka ta ekspertyza pedahohichnykh proektiv* [Diagnostics and Expertise of Pedagogic Projects], Ukraina, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian]

4. Yelnikova, G.V. (1996), *Orhanizatsiia diialnosti pedahohichnoho kolektyvu shkoly shchodo kontroliu za zasvoienniam uchniamy zmistu navchannia* [Organization of Activity of Pedagogic School Team as for Testing Pupils' Mastering of Studying Content], KhOINOPP, Kharkiv, Ukraine. [in Ukrainian]

5. Oleksenko, O. (2016), Formation of Cross-Cultural Communication Experience of Future Managers, *World Scientific News*, vol. 40, pp. 108-123.

Олексенко Олена Олексіївна,

викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр-т Науки, 9-а, Харків, 61166,
Тел. +38 (057) 702-18-32 (дод. 3-83)
E-mail: ooo2014@ukr.net

Oleksenko Olena Oleksiivna,

Lecturer of Department of Foreign Languages
and Translation,
Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics,
Prospect Nauki, 9-a, Kharkiv, 61166,
Tel. +38 (057) 702-18-32 (add. 3-83)
E-mail: ooo2014@ukr.net

Стаття надійшла 07.04.2016